

GEOGRAFIJA EVROPE V ŠOLI: ISKANJE TEMELJNEGA UČBENIŠKEGA PRISTOPA IN IZBORA PROBLEMSKIH TEM ZA GIMNAZIJSKI UČBENIK

Jurij SENEGAČNIK

Modrijan založba, d.o.o., SI-1000 Ljubljana, Poljanska 15
e-mail: jure@modrijan.si

IZVLEČEK

Namen prispevka je predvsem dvojen: najprej ugotoviti temeljni učbeniški pristop za gimnazijski učbenik geografije Evrope, ki bo najbližji slovenskim dijakom in učiteljem, potem pa narediti seznam aktualnih tem, ki bi se jih lahko vključilo v takšen učbenik. Pri iskanju temeljnega učbeniškega pristopa se je uporabilo novo metodo vrednotenja simulacije učbeniških pristopov. Dijaki in učitelji so dobili v ocenjevanje tri možne razporeditve istih učnih tem. Izkazalo se je, da jim je najbližji pristop, ki so ga na skupinskih diskusijah predlagali dijaki sami. Učne teme pri njem niso razporejene le po evropskih regijah, ampak tudi po državah, pri čemer je treba pred tem vsaki državi najprej podati njen kratek "geografski okvir". Seznam aktualnih tem iz geografije Evrope je nastal na osnovi analize tujih in domačih učbenikov. Kot tak ne more predstavljati konkretnega predloga učnega načrta, lahko pa služi kot dober vir, iz katerega se ob prenovi učnega načrta črpa (nove) učne vsebine. Na koncu prispevka je na kratko prikazano, kako različni slovenski gimnazijski učbeniki predstavljajo slovenska kontaktna območja.

Ključne besede: regionalna geografija, geografija Evrope, geografski učbenik, didaktika geografije, metoda vrednotenja simulacije učbeniških pristopov

LA GEOGRAFIA DELL'EUROPA NELLE SCUOLE: RICERCA DI UN APPROCCIO EDUCATIVO DI BASE E SCELTA DELLE TEMATICHE RILEVANTI PER IL LIBRO DI TESTO DEI GINNASI

SINTESI

Lo scopo del contributo è duplice: innanzitutto si prefigge di individuare un approccio educativo per i libri di testo di geografia europea per il ginnasio, un libro che possa avvicinarsi sia agli studenti, sia ai docenti sloveni, e inoltre vuole stilare una lista di tematiche attuali da poter inserire nel libro di testo in questione. Nella ricerca di un approccio educativo di base è stato utilizzato un nuovo metodo di valorizzazione della simulazione degli approcci allo studio. Gli studenti e i docenti hanno esaminato tre diverse catalogazioni delle stesse tematiche di studio. L'approccio più adeguato è risultato essere quello che è stato proposto dagli studenti stessi durante le discussioni di gruppo. I temi didattici non vengono distribuiti solo in base alle regioni europee, ma anche in base ai singoli paesi, per cui per ogni paese va innanzitutto elaborata una breve "cornice geografica". L'elenco dei temi attuali di geografia dell'Europa si è sviluppato sulla base dell'analisi dei libri di testo sloveni e stranieri. Non può ancora rappresentare una proposta concreta di percorso formativo, ma può essere una valida fonte da cui trarre (nuovi) contenuti didattici in occasione dell'aggiornamento degli obiettivi didattici. Alla fine dell'articolo viene descritto brevemente il modo in cui i libri di testo utilizzati nei ginnasi sloveni rappresentano le aree di contatto slovene.

Parole chiave: geografia regionale, geografia dell'Europa, libro di testo di geografia, didattica della geografia, metodo di valorizzazione della simulazione degli approcci allo studio

UVOD

Podoba sodobnega globaliziranega sveta, ki je predmet proučevanja geografije, se zelo hitro spreminja. Pri redko kateri vedi je predmet proučevanja izpostavljen tako hitrim in dinamičnim spremembam, kar ima svoj odraz tudi v šoli oziroma konkretno v šolski geografiji. Če se pri nekaterih šolskih predmetih vsebinske komponente učnih načrtov v krajših obdobjih ne spreminjajo kaj dosti, ker za to enostavno ni potrebe, pa je situacija pri geografiji drugačna. Fizičnogeografske osnove sicer ostajajo bolj ali manj stalnica, saj se tu vsebine z leti skoraj ne menjajo, povsem drugačna pa je situacija pri družbeni in regionalni geografiji. Če bi hoteli zadostiti imperativu, da dijaki usvajajo znanje o resnično aktualni podobi sveta, v katerem živijo, bi morali učne načrte in učbenike menjati tako rekoč vsako leto. Zaradi vrste razlogov je to seveda preprosto neizvedljivo. Potreba po hitrih vsebinskih spremembah pa se tudi v naši šolski geografiji ne nanaša v enaki meri na vse vsebinske sklope. Med njimi izstopa tisti, ki se nanaša na geografsko območje z največjimi (družbenimi) spremembami v zadnjem desetletju in pol, to je vsebinski sklop o Evropi. Zadnja vsebinska prenova učnih načrtov je bila narejena v času kurikularne prenove leta 1998. Številnih družbenogeografskih sprememb v Evropi, ki se nanašajo zlasti na njeno postsocialistično polovico, še ni mogla zajeti. Pri novi prenovi učnih načrtov, ki se je začela leta 2006, pa je napočil čas, da se te spremembe vključi v (prenovljene) učne načrte.

Namen tega prispevka ni predlog novega učnega načrta, ampak priprava seznama aktualnih tem, ki bi se jih lahko vključilo v gimnazijski učbenik geografije Evrope. Učni načrt po svoji namembnosti, funkciji in sestavi bistveno presega takšen seznam tem. Strategija načrtovanja v učnih načrtih se je namreč spremenila. Nekoč je bila v ospredju učnosnovna strategija (izhodišče načrtovanja je bilo na učni vsebini), razvoj pa je potem šel v smer učnociljne strategije (izhodišče načrtovanja so učni cilji) in procesno-razvojne strategije (izhodišče načrtovanja je proces izvajanja pouka ali drugi didaktično pomembni vidiki). Če bi primerjali nekdanje učne načrte z novjšimi, bi hitro dobili občutek, da učne vsebine nekako stopajo v ozadje, vse več pa je govora o ciljih, standardih znanja, medpredmetnih povezah in drugo. Ne glede na to pa pri načrtovanju pouka geografije slej ko prej trčimo na vprašanje izbora učnih vsebin, kjer nam tudi takšni spiski učnih tem, kot ga daje ta prispevek, pridejo zelo prav. Še posebej pa je to potem aktualno pri pripravi učbenika, ki mora slediti ciljem in predlogom vsebin iz učnega načrta. Učni cilji in vsebine sicer niso eno in isto, so pa v tesni soodvisnosti (Strmčnik, 2001, 261).

Ta nekoliko zapleten uvod se zdi nujno potreben za razumevanje smotra priprave tega spiska tem za gimnazijsko geografijo Evrope. Spiska ne moremo jemati kot

konkreten predlog vsebin, je pa lahko koristna pomoč za tiste, ki bodo prenavljali učni načrt. Ponuja namreč "košaro" aktualnih in uporabnih tem. Naj bo notranja organiziranost učnih vsebin v prenovljenem učnem načrtu takšna ali drugačna, v gimnaziji se bomo zagotovo srečevali z vsebinami iz Evrope, le "zapakirane" oziroma notranje organizirane bodo lahko na različne načine. Kot eno od iztočnic lahko vzamemo misel J. Kunaverja v zvezi s spreminjanjem vrednot in vsebin pri geografskem pouku: "Pouk postaja vse bolj tematski, eksemplaričen in problemski in naj bi se vrtil predvsem okrog ključnih ter aktualnih tem." (Kunaver, 2005, 46) Spisek problemskih tem iz tega prispevka skuša v čim večji meri slediti temu postulat. Pripravljen pa je bil ob predpostavki, da geografija Evrope tudi v prenovljenem gimnazijskem učnem načrtu ostane v obliki samostojnega vsebinskega sklopa in s tem v obliki samostojnega učbenika.

V posebnem razdelku v zadnjem delu prispevka se bomo na kratko lotili tudi vprašanja obravnave slovenskih kontaktnih območij v učbenikih geografije Evrope. Te vsebine lahko namreč po vsej logiki vključimo tudi v učbenike geografije Slovenije, kot je bila to do sedaj tudi prevladujoča praksa.

Če pa imamo načrtan ta okvir, se takoj zastavi vprašanje, kateri temeljni učbeniški pristop uporabiti pri takšnem učbeniku. Glede na sistem geografske vede (delitve na občo in regionalno geografijo) pa tudi glede na enega najbolj temeljnih dokumentov mednarodne šolske geografije, to je Mednarodne listine o geografskem izobraževanju (Resnik Planinc, 1993), imamo na voljo dva osnovna pristopa – tematskega in regionalnega. Oba se nanašata na vprašanje notranje organiziranosti učne snovi v geografskih učbenikih, kar močno asociira na zavestno in podzavestno notranjo organizacijo učne snovi, ki jo opravljajo naši možgani, kot to omenja Russel (1993) v svoji knjigi o možganih. Didaktika geografije do sedaj še ni zmogla dati odgovora, kateri od teh pristopov je didaktično ustrenejši.

Tega tudi ni ugotavljala naša raziskava, saj je to enostavno prezahtevna naloga, skušala pa je dati odgovor, kateri od pristopov je (mentalno) najbližji slovenskim dijakom in učiteljem. Če se lotimo priprave učbenika, ima vprašanje izbora učbeniškega pristopa celo prioriteto pred vprašanjem izbora vsebin (učnih tem). Šele ko vemo, kakšno razporeditev oziroma notranjo organiziranost učnih vsebin (tem) bomo imeli v učbeniku, se lahko konkretno odločimo tudi za ustrezen izbor tem.

Namen našega prispevka je torej dvojen: najprej ugotoviti najustrenejši temeljni učbeniški pristop za obravnavo geografije Evrope v gimnazijskem programu, nato pa podati čim bolj aktualen seznam tem iz vsebinskega sklopa Evropa. Prvo vprašanje se dotika predvsem didaktike geografije, drugo pa predvsem "znanstvene" regionalne geografije Evrope. Pri ugotavljanju temeljnega učbeniškega pristopa prinaša prispevek del rezul-

tatov obširne raziskave, ki je bila narejena v okviru disertacije o geografiji Evrope v šolskih učbenikih evropskih držav (Senegačnik, 2005).

PREGLED DOSEDANJIH OBJAV

Učbeniški pristopi so v dosednji literaturi zelo zane-marjeno področje. Skoraj vsi tuji avtorji se vprašanja notranje organiziranosti učnih vsebin, to je vprašanja tematskega oziroma regionalnega pristopa, niso lotevali v okviru učbenikov, ampak v okviru učnih načrtov ali pa na splošno. Najbolj temeljiti so bili v nemški šolski geografiji. V zvezi s tem se lahko naslonimo na knjigo Böhna in sodelavcev (1999) z naslovom *Didaktik der Geographie Begriffe*, na Rinschedejevo *Geographie-didaktik* (2003), na priročnik *Handbuch der Geographie Unterrichts* (1986), ki ga je pripravil Köck s sodelavci ter na dokaj popoln slovarček izrazov, povezanih z regionalno geografijo, ki ga je v posebni številki *Praxis Geographie* (let. 20, št. 4) leta 1990 objavil Sperling (1990). Razumevanje, opredeljevanje in poimenovanje teh pojmov pri nemških avtorjih še zdaleč ni enotno.

V zvezi z učbeniki se oznaki "tematski" in "regionalni" ne uporabljata pogosto. Ena redkih izjem je danski geograf Biilman (1993), ki razlikuje "tematsko organizirane učbenike" nasproti "regionalno organiziranim", vendar se pri tem ne spušča v detajle. V Sloveniji se je tega vprašanja v učbenikih prvi temeljiteje lotil Senegačnik (2003).

Vprašanje, katere vsebine uporabiti v šoli pri vsebinskem sklopu Evropa, je večkrat razvnelo šolske geografje, čeprav manj, kot bi to lahko pričakovali glede na pomembnost tematike. Med domačimi avtorji se je tega vprašanja dotaknila predvsem T. Resnik Planinc (1998) v svoji magistrski nalogi, z vključevanjem evropskih vsebin pa se je ukvarjal tudi Rebernik (2005).

Med starejšimi tujimi deli o poučevanju evropskih vsebin velja vsekakor omeniti delo britanskega avtorja M. Williamsa z naslovom *Teaching European Studies* (1977). Nemški geograf Friese (1981) je v reviji *Geographische Rundschau* objavil deset tez o obravnavi Evrope pri pouku geografije. Krajše članke o Evropi pri pouku geografije sta objavila tudi nemška geografa Fuchs (1991) in Hasse (1991). Nizozemca J. van der Schee in P. J. Huigen (1992) navajata nekatere tematike, ki naj bi bile pri geografiji Evrope v ospredju. Med drugim omenjata migracije, oblike demokracije, kakovost življenja in onesnaževanje okolja.

Leta 1994 je izšel zbornik *Europe and the World in Geography Education*, ki ga je uredil H. Haubrich. V njem so prispevki Komisije za geografsko vzgojo pri IGU s kongresov v Berlinu in Pragi. Prva četrtina zbornika je namenjena evropski dimenziji (disparitetam, identiteti in solidarnosti v Evropi ter učnim gradivom in kurikulumom). Leta 1996 je izšel zbornik Komisije za geografsko vzgojo z 28. kongresa IGU v Haagu. V njem moramo izpo-

staviti predvsem prispevek V. Albrechta (1996) o poučevanju Evrope v evropskih multikulturnih družbah. Leta 1998 je izšel zbornik Komisije za geografsko vzgojo pri IGU s prispevki kongresa v Portu. Uredili so ga M. Ferreira, A. Neto in C. Sarmiento. Za uvodnim delom se zbornik posveča vlogi geografskih učbenikov za medkulturno sporazumevanje, pri čemer prinaša prispevke avtorjev iz petih evropskih držav (V. Britanije, Finske, Španije, Nemčije in Švedske).

Med nemškimi šolskimi geografi se jih je kar nekaj ukvarjalo s tematiko Evrope pri pouku geografije. Ti prispevki so v večji meri namenjeni Evropi kot temi in ne Evropi kot kontinentu oziroma njenim regijam in regionalnim problemom. Kirchberg v svojem članku z naslovom *Europa in Geographieunterricht* (1993), objavljenim v zborniku *Europa – Neue Konturen eines Kontinents*, ki ga je uredil K. Ruppert, izpostavlja štiri geografske elemente evropske vzgoje:

1. Topografija Evrope. Učenec naj bi pridobil osnovno topografsko znanje in razvil orientacijo v evropskem prostoru.

2. Evropski prostor. Tako diferenciranega in kompliciranega prostora, kot je Evropa, se ne da obravnavati v obliki nekega pavšalnega skupnega pregleda. Zaradi časovnih omejitev prav tako ni možen nek vseobsežen regionalni pristop. Kirchberg zato predlaga obravnavo eksemplarnih primerov nekaterih držav (ki pa jih ne našteje), s čimer naj bi učenci spoznavali predvsem raznolikost evropskih regij.

3. Tema Evropa. Vključuje razvijanje evropske ideje, tako imenovana evropska vprašanja ter notranjo prepletenost in povezanost Evrope.

4. Evropa in svet. Ta element vključuje predvsem povezanost Evrope s svetom in zunanjo prepletenost Evrope.

V naslednjem prispevku pa Kirschberg (1997) postavi šest poglobljenih tez o učenju za Evropo. Nekoliko drugačna sta prispevka C. Vielhaberja (1994 in 1997). V prvem obravnava Evropo kot osrednjo nalogo politično obarvanega pouka geografije, v drugem pa se sprašuje, kaj iz Evrope naj bi predstavljalo vsebine pouka geografije, pri čemer pa ne naredi nekega konkretno izdelanega predloga.

V seriji pedagoških priročnikov, ki jih izdaja nemška založba Klett – Perthes, je leta 2000 izšlo delo *Unterricht "für" Europa*, ki ga je uredil G. Fuchs. Fuchs (2000) v svojem prispevku o didaktičnih perspektivah evropskih tem razčlenjuje svoje videnje evropske dimenzije pouka geografije. Köck (2000) obravnava evropski integracijski proces kot predmet nemške didaktike geografije, Salmen (2000) pa "učenje za Evropo" na primeru evropsko orientiranega kurikula, ki so ga razvili za eno od gimnazij v Bochumu.

Omeniti moramo tudi nekatere pomembnejše zbornike in druga dela o geografiji Evrope v šolskih učbenikih, ki pa se ne ukvarjajo toliko z vprašanjem, kaj naj

se vključuje v pouk o Evropi, ampak z analizo že narejenih učbenikov. Med starejšimi deli je to zbornik Europa in Schulbuch, ki sta ga leta 1978 pripravila Neumann in Schallenger. Prispevki se večinoma dotikajo zgodovinske in politične problematike Evrope. Obravnavi Evrope v avstrijskih zgodovinskih in geografskih učbenikih za osmi razred je namenjen prispevek A. Gintenstorfer (1991) v publikaciji tedaj še delujočega dunajskega inštituta za raziskavo učbenikov. Največ raziskav in objav o učbenikih so opravili v okviru Inštituta Georg Eckert. Rezultat enega pomembnejših nemško-francoskih bilateralnih projektov je bil obsežen skupen zbornik (Klasen, Nebel in Pletsch, 1987). Verjetno najpomembnejši je zbornik, ki ga je uredil F. Pingel (1995), z naslovom: Macht Europa Schule? Die Darstellung Europas in Schulbüchern der Europäischen Gemeinschaft. Najpomembnejšo raziskavo o geografiji Evrope v šolskih učbenikih pa je opravila U. C. Weinbrenner (1998) in jo objavila pod naslovom Erziehung zu europäischer Solidarität durch geographische Schulbücher der Sekundarstufe I.

METODE DELA

Pri ugotavljanju temeljnega učbeniškega pristopa, ki bo najbližji slovenskim dijakom, je bilo potrebno razviti novo metodo vrednotenja simulacije učbeniških pristopov. Idejo za njen nastanek je dal Wright (1987), ki je s svojimi idejami proučevanja učbenikov prvi "postavil svet na glavo". Njegovo izhodišče je bil paradoks, da so učbeniki namenjeni učencem, vrednotijo in ocenjujejo pa jih odrasli. Wright je to spremenil in dal učencem v ocenjevanje posamezne učbeniške elemente, kot so na primer slike. Na osnovi teh izkušenj smo tudi v našo raziskavo vključili ocenjevanja dijakov. Ker je šlo za precej starejše dijake kot pri Wrightu, smo jim lahko dali v ocenjevanje precej zahtevnejšo snov – simulacije različnih učbeniških pristopov. Uporabljena tehnika je bila anketiranje, uporabljeni instrument pa poseben anketni vprašalnik s simulacijo različnih učbeniških pristopov. Eden od pristopov je bil tisti, ki so ga dijaki sami predlagali na predhodnih skupinskih diskusijah z avtorjem raziskave. Posamezne pristope so ocenjevali s šolskimi ocenami od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 najnižjo, 5 pa najvišjo oceno. Za tem so pristope še rangirali, in sicer tako, da so na prvo mesto postavili tistega, ki se jim je zdel najbližji. Ta del raziskave lahko uvrstimo med empirično pedagoško raziskovanje, ker pa nismo uporabili eksperimenta, je metoda neeksperimentalna.

Pri pripravi seznama problemskih tem za (bodoči) slovenski učbenik geografije Evrope smo poleg domačih učbenikov s to tematiko pregledali in analizirali množico tujih učbenikov s posebno obravnavo geografije Evrope iz 36 evropskih držav. S tem so bile zajete skoraj vse evropske države. Iz vsake smo skušali v analizo vključiti tisti učbenik, ki je imel v primerjavi z drugimi v

državi največji obseg vsebin iz geografije Evrope. Vključili smo tudi preostale učbenike iz neke države, če smo jih le dobili na razpolago. Vključevali smo čim novejšo izdajo. Slovenski geografi se večinoma ne zavedajo, da vsebujejo številni učbeniki na evropskem zahodu zelo skromen obseg vsebin iz Evrope, ki je včasih celo manjši od petine učbenika. Pri delu smo se naslonili na največjo zbirko geografskih učbenikov na svetu, ki jo imajo v Inštitutu Georg Eckert v Braunschweigu, pa tudi na novejšo izdajo drugih učbenikov.

Ker smo pri sestavljanju spiska iskali problemske teme (v smislu vsebine, ne metode dela) oziroma osrednje geografske probleme posameznih držav, smo se povsod naslonili na tuje učbenike za višjo stopnjo sekundarnega izobraževanja. Pri tem je šlo pretežno za knjižne izdaje iz zahodnoevropskih in srednjeevropskih držav, saj so v njih takšne teme zastopane v večji meri kot v vzhodnoevropskih državah. Nekatere teme smo našli v povsem tematsko zasnovanih učbenikih, druge v izrazito regionalno obarvanih. Glavni kriterij za njihovo vključitev v naš seznam je bil v tem, da se je morala neka tema čim večkrat (v takšni ali drugačni obliki) pojavljati v različnih učbenikih različnih držav. To pa seveda še ni merilo, da je neka tema res najprimernejša tudi z vidika "znanstvene" geografije, da je res družbeno aktualna in didaktično najustreznejša v vseh pogledih. Sicer pa didaktika geografije doslej še ni zmoгла dokončno razrešiti vprašanja, kdaj je izbor neke teme res upravičen. V praksi zato marsikdaj ostaja neke vrste dogovor med sestavljavci učnih načrtov ali učbenikov.

Pri pregledu učbenikov smo uporabili deskriptivno in kompilacijsko metodo, pa tudi elemente metode vsebinske analize (ang. content analysis), ki so jo že uporabljali nekateri raziskovalci geografskih učbenikov (npr. Hard, 1978). Uporabna prispevka za našo raziskavo sta dala predvsem Kirschberg (1995) in Weinbrenner (1998).

UGOTAVLJANJE TEMELJNEGA UČBENIŠKEGA PRISTOPA

Bistvo tega dela raziskave je bilo v tem, da so dijaki dobili v ocenjevanje simulacije treh možnih razporeditev povsem istih učnih tem znotraj učbenika. V ta namen so najprej dobili popolnoma neurejen seznam učnih tem (iz geografije Evrope), ki niso bile razporejene (organizirane) niti po tematskih sklopih niti po evropskih regijah (Priloga 1). Teme še ne predstavljajo našega končnega izbora in so služile zgolj za izvedbo ocenjevanja različnih pristopov. Dijakom je bilo po skupnem pregledu seznama rečeno, naj iz neurejenih tem sami "sestavijo" učbenik. Teme naj razporedijo (notranje organizirajo) znotraj učbenika tako, kot smatrajo, da jim bo učbeniški pristop mentalno najbližji, da se bodo iz učbenika najlažje in najbolje učili. Za to so dobili na voljo naslednje tri možnosti oziroma pristope:

1. Pri tematskem pristopu so teme razporejene po tematskih sklopih, kot so človek v odvisnosti od narave, okoljski problemi in prevrednotenje prostora, družbeni in politični razvoj, etnični konflikti in politični problemi, kmetijstvo – potreba po reformi, industrijski razvoj in gospodarsko prestrukturiranje in drugo.

2. Pri prvem regionalnem pristopu so teme razporejene po evropskih regijah oziroma geografskih enotah, kot so Severna, Zahodna, Srednja, Južna, Jugovzhodna in Vzhodna Evropa. Na začetku učbenika je uvodno poglavje iz obče geografije Evrope.

3. Pri drugem regionalnem pristopu je tako kot pri prejšnjem pristopu na začetku učbenika najprej kratek občegeografski uvod v Evropo, potem pa so teme razporejene po evropskih regijah. Novost pristopa je v tem, da so teme potem še dodatno razporejene po posameznih državah. Pri vsaki državi se v kratkem uvodu najprej poda njen "geografski okvir", šele nanj pa se potem "nasloni" eno ali več izbranih osrednjih tem. Tak pristop, ki je v bistvu le kozmetična nadgradnja prejšnjega, so dijaki sami predlagali na predhodnih skupinskih diskusijah, ki jih je avtor raziskave opravil na različnih ljubljanskih gimnazijah.

Dijake se je opozorilo, da ostajajo teme pri vseh treh pristopih popolnoma iste, le njihova razporeditev znotraj učbenika je drugačna. Pri vseh treh pristopih je na začetku vsakega tematskega oziroma regionalnega sklopa krajši "uvod", vendar ti uvodi skupaj tvorijo zelo majhen del učbenika.

Prvi pristop lahko označimo tematski (razporeditev tem po tematskih sklopih), drugega in tretjega pa kot regionalna (razporeditev tem po regijah). S strogo didaktičnega vidika pa pri obeh regionalnih pristopih sploh ne gre več za regionalno, ampak za tematsko geografijo, čeprav v regionalni razporeditvi. Pri takšni razporeditvi učne snovi gre namreč bolj ali manj za tisto, kar je Newig s sodelavci že leta 1983 v odmevnem prispevku v *Geographische Rundschau* v nemščini označil kot *Allgemeine Geographie am regionalen Faden* oziroma v prevodu kot občo geografijo v regionalnih pramenih (Newig, Reinhardt, Fischer, 1983). Naši dijaki so se pri ocenjevanju in rangiranju teh treh pristopov potemtakem odločali med tematsko geografijo v tematski razporeditvi (prvi pristop) ter tematsko geografijo v regionalni razporeditvi (drugi in tretji pristop).

Spomladi 2005 se je šlo v anketiranje velikih vzorcev dijakov na osmih gimnazijah iz različnih delov Slovenije. Anketiranje je izvedlo 13 učiteljev, ki so anketirali cele razrede. Skupno je bilo anketiranih 929 dijakov, in sicer 666 dijakov tretjega letnika in 263 dijakov četrtega letnika. Na ta način je bilo zajetih več kot odstotkov ustrezne dijaške populacije, kar je pomenilo dovolj reprezentativen vzorec. Rezultati ocenjevanja in rangiranja so prikazani v tabeli 1. Kažejo nam, da sta oba regionalna pristopa dijakom bistveno bližja kot tematski pristop, pri čemer je dobil drugi regionalni pristop še

precej večjo podporo kot prvi. Rezultati po posameznih gimnazijah so se sicer nekoliko razlikovali, vendar je bil trend povsod isti.

Tabela 1: Ocenjevanje in rangiranje treh pristopov na vzorcu 929 dijakov z osmih gimnazij.

Table 1: Evaluation and grading of the three approaches by 929 pupils from eight high schools.

Pristop	Povprečna ocena	Delež dijakov glede na to, katerega od pristopov so postavili na prvo mesto
tematski pristop	2,61	9,7 %
prvi regionalni pristop	3,78	24,9 %
drugi regionalni pristop	4,24	65,4 %

Ker pri anketiranju celih razredov drugi regionalni pristop ni dobil tako vsesplošnega konsenza kot na predhodnih skupinskih diskusijah, ki jih je avtor raziskave opravil z manjšimi skupinami od 8 do 12 dijakov, smo anketiranje še enkrat ponovili, vendar pod nekoliko drugačnimi pogoji. Vanj niso bili več vključeni vsi dijaki iz posameznega razreda, ampak le od 8 do 15 bolj motiviranih, ki jih je določil učitelj. Anketiranja niso izvajali učitelji, ampak kar avtor raziskave. Potekalo je na devetih gimnazijah in zajelo 251 dijakov tretjih letnikov. Rezultati so prikazani v tabeli 2. Kažejo nam, da so se dijaki le še bolj izrazito kontrastno odločili v prid drugega regionalnega pristopa, ki ga je na prvo mesto postavilo kar 84,5 odstotka dijakov.

Tabela 2: Ocenjevanje in rangiranje treh pristopov na vzorcu 251 dijakov z devetih gimnazij.

Table 2: Evaluation and grading of the three approaches by 251 pupils from nine high schools.

Pristop	Povprečna ocena	Delež dijakov glede na to, katerega od pristopov so postavili na prvo mesto
tematski pristop	2,50	7,6 %
prvi regionalni pristop	3,44	7,6 %
drugi regionalni pristop	4,53	84,9 %

Iste pristope je ocenjevalo tudi 63 učiteljev, kar je več kot polovica vseh gimnazijskih učiteljev geografije v Sloveniji. Anketiral jih je avtor raziskave, in sicer na sestankih študijskih skupin, nekaj pa tudi po pošti. Rezultati, ki jih prikazuje tabela 3, so očitno zelo podobni kot pri dijakih.

Tabela 3: Ocenjevanje in rangiranje druge skupine pristopov na vzorcu 63 učiteljev.

Table 3: Evaluation and grading of the second approach by 63 high school teachers.

Pristop	Povprečna ocena	Delež učiteljev glede na to, katerega od pristopov so postavili na prvo mesto
tematski pristop	2,94	12,7 %
prvi regionalni pristop	3,87	22,2 %
drugi regionalni pristop	4,31	65,1 %

Povezava med dijaki in učitelji se je tu izkazala za bistveno tesnejšo kot povezava med teorijo in prakso. Didaktična teorija je namreč glede tematskih in regionalnih pristopov zelo razcepljena. Nekateri didaktiki poudarjajo tematski pristop, drugi pa regionalnega. Nemški šolski geografi so se leta 1969 na znamenitem kongresu v Kielu okoli tega vprašanja povsem razcepili. Za dolga leta je regionalni pristop padel v izrazito nemilost, šele leta 1995 pa so priznali nekakšno pravico do "sobivanja" obeh pristopov.

Na enem od zborovanj slovenskih šolskih geografov je bila izražena domneva, da so slovenski dijaki in učitelji sicer res nagnjeni k regionalnemu pristopu, vendar je to zato, ker so bili skozi celoten sistem geografskega izobraževanja vzgajani v regionalnem duhu. V njihovih glavah se je zato naložila nekakšna regionalna "matrica". Če bi vse skupaj obrnili in dijake vzgajali v tematski matrici, bi bili rezultati lahko povsem drugačni. Hipotezo se je lahko potrdilo ali ovrglo le z anketiranjem dijakov, ki so bili vseskozi vzgajani v tematskem duhu. V ta namen se je anketiralo 99 dijakov z Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu, kjer delajo po avstrijskem učnem načrtu in se dijaki z regionalnim pristopom sploh še niso mogli srečati. Rezultate anketiranja kaže tabela 4.

Tabela 4: Ocenjevanje in rangiranje druge skupine pristopov na vzorcu 99 dijakov z gimnazije v Celovcu.

Table 4: Evaluation and grading of the second approach by 99 pupils of the high school in Klagenfurt.

Pristop	Povprečna ocena	Delež dijakov glede na to, katerega od pristopov so postavili na prvo mesto
tematski pristop	3,04	12,1 %
prvi regionalni pristop	3,33	13,1 %
drugi regionalni pristop	4,43	74,7 %

Celovski dijaki so bili zaradi predhodne geografske vzgoje v tematskem duhu pri ocenjevanju precej bolj nekonsistentni, vendar se je izkazalo, da so kljub temu dokaj prepričljivo podprli isti regionalni pristop kot njihovi kolegi v Sloveniji. Predhodna geografska vzgoja očitno ima nekaj vpliva, vendar je raziskava pokazala, da je dijakom regionalna organiziranost učnih tem (regionalni pristop) v učbeniku v vsakem primeru bližja od tematske.

SEZNAM PROBLEMSKIH TEM ZA UČBENIK GEOGRAFIJE EVROPE

Ko je bil ugotovljen dijakom najbližji učbeniški pristop, se je raziskava lahko usmerila v pripravo seznama tem za učbenik. Pred prebiranjem oziroma uporabo tega seznama v praksi moramo nujno opozoriti še na nekatere momente. Pregled tujih in tudi domačih učbenikov nam je kljub zavestnemu reduciranju "navrgel" preveliko število problemskih tem iz Evrope, da bi jih lahko vse vključili v gimnazijski program, tudi če se število ur za Evropo v bodoče ne bi spremenilo. Nekaterih tem ne bo smiselno vključevati v gimnazijski program že zato, ker bodo dovolj poglobljeno predstavljene že v osnovni šoli in bi bilo njihovo podvajanje na gimnazijski stopnji nepotrebno.

Drug problem je naslednji. Pregled tujih učbenikov je pokazal, da v njih za območje držav Jugovzhodne Evrope (Balkana) skoraj ni drugih tem, kot je razpad večnacionalne Jugoslavije in morda še problemi življenja na krasu. Za nas v Sloveniji pa je ta del Evrope precej pomembnejši kot za zahodnjake, saj mejimo nanj. Ne tako majhen del prebivalstva naše države izvira s tega območja, priseljevanje od tam se bo zagotovo nadaljevalo tudi v prihodnje. Prav zato smo v naš seznam vključili nekaj dodatnih tem, ki smo jih sicer lahko našli le v najnovejšem slovenskem učbeniku geografije Evrope. Nekaj dodatnih tem pa smo po lastni presoji vključili tudi z nekaterih drugih področij, ki jih sicer v tujih učbe-

nikih skoraj ne obravnavajo, so pa ravno v zvezi s položajem Slovenije v današnji Evropi zelo aktualne. Gre predvsem za problematiko kontaktnih prostorov.

Zamislimo si sedaj možnost, da bi bile vsebine iz geografije Evrope v bodočem gimnazijskem programu zbrane v učbeniku, ki bi uporabil drugi regionalni pristop, ki se je izkazal za najbližjega slovenskim dijakom in učiteljem. V tem primeru bi imeli najprej splošen uvod v Evropo, sledila bi obravnava po evropskih regijah, izbrane teme pa ne bi bile razporejene le po evropskih regijah, ampak tudi po posameznih državah. Na koncu (po obravnavi regij) bi lahko v učbeniku v idealnem primeru dodali še sklop Evropa kot celota. Ker se je med analizo učbenikov izluščilo preveč aktualnih problemskih tem, da bi se jih (ob predpostavki nespremenjenega fonda ur za gimnazijsko geografijo Evrope) dalo vse vključiti v en sam učbenik, smo vsebinsko manj primerne teme (po presoji avtorja raziskave) označili z znakom * (zvezdico). Končna razporeditev tem bi lahko izgledala tako, kot je prikazano v prilogi 2.

VPRAŠANJE VKLJUČEVANJA PROBLEMATIKE SLOVENSkih KONTAKTNIH OBMOČIJ V UČBENIK GEOGRAFIJE EVROPE

Država Slovenija je kot celota zagotovo primer enega najbolj izrazitih evropskih naravnih, kulturnih in družbenih kontaktnih prostorov v Evropi. Ob tem pa se nam takoj zastavi vprašanje, koliko ta problematika dejansko sodi v učbenik geografije Evrope, koliko pa v učbenik geografije Slovenije. Pri odgovoru na to vprašanje si lahko v dobršni meri pomagamo tudi z dosedanjimi praksami. V ta namen smo pripravili kratek pregled poglavitnih slovenskih učbenikov tako za geografijo Evrope kot geografijo Slovenije oziroma Jugoslavije, pri katerih smo se osredotočili prav na vprašanje obravnave različnih slovenskih kontaktnih območij ob mejah Slovenije s sosednjimi državami. Naš pregled se nanaša le na učbenike za stopnjo srednje šole oziroma gimnazije.

Naš pregled učbenikov geografije Evrope začnemo s slovitim delom S. Ilešiča (1972), v katerem je obravnaval Evropo s Sovjetsko zvezo. Kontaktnih območij v tedanji Evropi, v kateri so meddržavne meje igrale bistveno drugačno vlogo kot danes, ni posebej omenjal. Povsod pa je vsaj na kratko obravnaval tudi narodne manjšine, med njimi tudi slovensko v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Naslednji učbenik za geografijo Evrope smo dobili šele po osamosvojitvi, ko je geografija Jugoslavije iz razumljivih razlogov izpadla iz šolskega programa. Učbenik, ki so ga zasnovali Brinovec, Drobňjak, Pak in Senegačnik (1993), se v uvodnem poglavju na kratko dotakne tematike Slovenije in evropskega povezovanja, pri čemer navaja primer Delovne skupnosti Alpe Jadran. V nadaljevanju se pri obravnavi posameznih držav loti tudi kratke, a dovolj informativne obravnave slovenske manjšine v treh sosednjih državah.

Naslednji učbenik geografije Evrope je ugledal luč sveta šele desetletje kasneje. Pripravila ga je večja skupina avtorjev (Bola Zupančič et al., 2002). Učbenik sicer nikjer izrecno ne govori o evropskih kontaktnih območjih, na več mestih pa obravnava vprašanje državnih meja in problematiko narodnih manjšin, vendar povečini brez neposredne povezave s Slovenijo. Najnovejši učbenik za Evropo, ki so ga zasnovali Senegačnik, Lipovšek in Pak (2006), ravno tako problematike kontaktnih prostorov ne izpostavlja posebej. Pomembna izjema je razdelek, namenjen Evropi regij in regionalnemu povezovanju, pri čemer nameni več pozornosti Delovni skupnosti Alpe Jadran. V celotnem učbeniku je sicer zelo velika pozornost namenjena prav problematiki narodnih manjšin, pri čemer pa o slovenski manjšini v sosednjih državah skoraj ni govora.

Pregled učbenikov geografije Slovenije moramo pravzaprav začeti z učbeniki geografije Jugoslavije, saj samostojnega učbenika za Slovenijo dolgo nismo imeli. V učbeniku geografije Jugoslavije, ki sta ga napisala Kranjec in Leban (1971), je nekaj malega govora o nastanku njenih državnih meja, nekaj več pozornosti pa je namenjeno narodni sestavi Jugoslavije in Jugoslovanom v zamejstvu. Slovenskih kontaktnih območij se nikjer posebej ne izpostavlja. Skoraj povsem enaka ugotovitev velja tudi za učbenik, ki ga je napisal Lah (1974). V obdobju srednjega usmerjenega izobraževanja je izšla vrsta učbeniških gradiv. V delu, ki sta ga napisala M. Klemenčič in J. Kunaver (1982), je nekoliko podrobneje obdelano le vprašanje zgodovinskega razvoja politično-administrativnih enot Slovenije. Bistveno pomembnejši prispevek pa je dal M. Klemenčič (1982) v svojem naslednjem delu, v katerem je najboljše in najpodrobneje do sedaj v dveh poglavjih obdelal tako vlogo Slovenije na stiku različnih kulturno-jezikovnih področij, kot tudi probleme slovenskega etničnega ozemlja in slovenske manjšine v zamejstvu. Tako izčrpne in delno tudi problemske prikaza tematike slovenske manjšine v tujini nismo potem dobili nikoli več. Ne glede na to pa se je obravnava osredotočila skoraj povsem le na problematiko manjšin, ne pa tudi na druge vidike obmejnih območij. Prav tako je izostala primerjava z obmejnimi območji znotraj slovenskih meja. V učbeniku geografije Jugoslavije, ki ga je pripravila večja skupina avtorjev (Pak et al., 1983), so bolj ali manj zgolj omenjene narodne manjšine v tedanji skupni državi.

S pripravo obsežnejših izpopolnjenih izdaj samostojnih gimnazijskih učbenikov geografije Slovenije je začel Gams (1991). V prvem, splošnogeografskem delu učbenika, je izpostavil stično lego Slovenije, kar nekaj pozornosti pa je namenil njeni narodnostni sestavi in Slovencem v zamejstvu. Slednjim je namenil posebno poglavje tudi v drugem, to je regijskem delu učbenika, kjer sicer obravnava vse slovenske pokrajine, tudi tiste na obeh straneh državne meje. Poudariti pa moramo, da je njegov prikaz obarvan dokaj fizičnogeografsko, zato

problematike stičnih območij ob meji posebej ne izpostavlja. Stičnost in prehodnost Slovenije izpostavljata tudi M. Klemenčič in I. Lipovšek (2002) v prvem, to je splošnageografskem delu učbeniškega kompleta za geografijo Slovenije, v katerem namenjata več pozornosti tudi Slovencem v zamejstvu in narodnostni sestavi naše države. Še precej več pozornosti kontaktnim območjem na obeh straneh meje pa sta namenila v drugem delu (Klemenčič in Lipovšek, 2003), kjer obravnavata posamezne slovenske regije. Avtorja izpostavljata tudi posledice spremenjene vloge državnih meja, didaktično zelo učinkoviti pa so tudi nekateri kartografski prikazi čezmejnih tokov, s kakršnimi se prej še nismo srečali. Gre za najkompleksnejši prikaz stičnih območij do sedaj, čeprav je dokaj strogo omejen na zahteve učnega načrta in se zato nujno osredotoča le na nekatere vidike. V najnovejšem učbeniku, ki ga je pripravila skupina avtorjev (Likar et al., 2006), je le prikaz splošnageografskih zunačilnosti Slovenije, vendar (zaenkrat) brez obravnave posameznih pokrajin. Izpostavljene so stična lega Slovenije, problematika narodnostne sestave v naši državi in slovenske manjšine v tujini.

Na osnovi pregleda lahko zaključimo, da se dosejanja slovenska šolska geografija s celostno problematiko kontaktnih oziroma obmejnih območij na eni in drugi strani slovenskih državnih meja ni ukvarjala kaj dosti. Dejansko je bila vseskozi omejena skoraj izključno le na problematiko narodnih manjšin, tako slovenske manjšine v sosednjih državah kot tudi manjšin znotraj Slovenije. Ta situacija se ni bistveno spremenila niti potem, ko je Slovenija postala samostojna država. Seveda pa zato ne moremo kriviti (le) avtorjev učbenikov, saj so se ti morali držati ciljev in predlogov vsebin iz učnega načrta. Ne glede na to pa lahko ugotovimo, da se učbeniki geografije Slovenije lotevajo te problematike bistveno bolj intenzivno (čeprav še vedno omejeno in enostransko) kot učbeniki geografije Evrope. V tem je seveda veliko logike. Če ne drugače, je učna snov geografije Evrope že tako dovolj natrpana z drugimi temami, medtem ko se pri geografiji Slovenije precej lažje najde dovolj (manevrskega) prostora tudi za to. Ne glede na to pa smo v naš predlog problemskih tem za učbenik geografije Evrope vključili tudi temo o obmejnih območjih na primeru zgornjega Jadrana, saj gre za enega najbolj nazornih in dijakom tudi mentalno najbližji primerov takšnih območij v Evropi. Problematika slovenskih kontaktnih območij sicer ni le tematika za geografijo Slovenije, iz vrste razlogov pa jo je povečini (tako kot do sedaj) bolj smiselno vključevati v učbenike za Slovenijo in ne toliko v učbenike za geografijo Evrope.

SKLEP

Geografija Evrope je tisti vsebinski sklop v gimnazijskem programu, pri katerem so vsebinske spremembe najbolj potrebne. Pri iskanju temeljnega učbeniškega

pristopa, ki bi ga lahko uporabili za nov gimnazijski učbenik Evrope, smo iskali pristop, ki bo najbližji slovenskim dijakom in učiteljem. V ta namen je bilo potrebno razviti novo metodo vrednotenja simulacije učbeniških pristopov. Raziskava je pokazala, da je tako dijakom kot učiteljem regionalna razporeditev učnih tem bistveno bližja od tematske. Največjo podporo je dobil tisti regionalni pristop, ki so ga na skupinskih diskusijah predlagali sami dijaki. Učne teme pri njem niso razporejene le po evropskih regijah, ampak tudi po državah (ali skupinah manjših držav). Pri vsaki državi je treba na začetku najprej podati kratek "geografski okvir", nanj pa se potem "postavi" eno ali več osrednjih tem. Ta pristop so v skoraj enaki meri podprli tudi dijaki na Zvezni gimnaziji za Slovence v Avstriji, kjer sicer uporabljajo zgolj tematski pristop. S strogo didaktičnega vidika lahko dijakom najbližji pristop označimo tudi kot tematsko geografijo v regionalni razporeditvi, vendar za avtorja raziskave ni bistveno poimenovanje pristopa, ampak njegovi rezultati.

Za učbenik geografije Evrope nimamo namena podati predloga učnega načrta, saj slednji predstavlja bistveno bolj zahtevno kategorijo, lahko pa nam služi kot nekakšen vir, iz katerega se ob prenovi učnega načrta črpa (nove) učne vsebine. Spisek ni narejen na osnovi izbora didaktično najustrežnejših tem, saj to vprašanje v teoretskem pogledu še ni dokončno rešeno, ampak predvsem na osnovi pojavljanja določenih tem v tujih in tudi domačih učbenikih. Pri tem smo seveda upoštevali specifičen položaj Slovenije sredi Evrope. V vsakem primeru pa bi se morali v gimnazijskem programu omejiti le na nekatere od tem, saj je spisek preobširen. Tudi iz teh razlogov je problematiko slovenskih kontaktnih območij bolj smiselno vključevati v učbenik geografije Slovenije kot pa v učbenik geografije Evrope.

Priloga 1: Neurejen seznam učnih tem iz geografije Evrope, pripravljen zgolj za simulacijo učbeniških pristopov.

Appendix 1: The unarranged list of topics concerning the geography of Europe, assembled for the purpose of simulating textbook approaches.

Mezzogiorno včeraj, danes in jutri Posledice izolacije na primeru Belorusije Centralizem in decentralizacija v Franciji Makedonija na težavni poti London – oživljanje prestolnice Turizem in razprodaja obale na Hrvaškem Borba proti poletni suši v Španiji Nemčija: ena država – dva svetova Romunija in Bolgarija – tekmiči za vstop v evropske integracije Turizem v Alpah – blagoslov ali prekletstvo
--

Problemi postsocialističnega kmetijstva na Poljskem
 Življenje v nizozemskih polderjih
 Kaj je Nizozemski prinesel delta plan
 Kosovsko vprašanje včeraj, danes in jutri
 Irska je prehitela Veliko Britanijo
 Berlin – nova "stara" prestolnica
 Portugalska na obrobju Evropske zvez
 Primerjava dveh alpskih držav, Avstrije in Švice
 Evropredor in njegovi učinki
 Zgornješlezjski bazen – borba za preživetje
 Pariz in suburbanizacija Pariške kotline
 Porurje kot življenjski prostor
 Življenje ob dremajočem vulkanu na Islandiji
 Se je švedski model države blaginje izčrpal
 Visoka in nizka Anglija
 Novi upi v industriji visoke tehnologije v Veliki Britaniji
 Ren – nič več evropsko odlagališče odpadkov
 Španski problemi množičnega turizma
 Model prilagodljivega kmetijstva 21. stoletja na Danskem
 Etnične manjšine in regionalizmi v Španiji
 Alpe kot prometni zamašek
 Francija kot kmetijska velesila
 Finski mobilni telefoni Nokia so osvojili svet
 Rusifikacija in današnji narodnostni problemi v pribaltskih državah
 Češka in Slovaška- vsaka na svoji poti
 Razlike med ruskimi mesti in podeželjem se povečujejo
 Problemi francoske industrije
 Moskva – spremenjena funkcija ruske metropole
 Volkswagen – Škoda: zgodba o uspehu
 Kmetijske dileme nove dobe na Madžarskem
 Iberski polotok je polotok treh podnebnih kontrastov
 Naravne katastrofe na italijanskem jugu
 Turizem na grških otokih
 Od švedskega jekla do izvoza znanja
 Fiat kot paradni konj italijanske industrije
 Gospodarstvo kot odraz različnih tipov površja v državah nekdanje Jugoslavije
 Etnični konflikti in posledice vojne v državah nekdanje Jugoslavije
 Transilvanija – etnično heterogena regija z negotovo prihodnostjo
 Albanija – majhna država velikih problemov
 Ruska družba in gospodarstvo po družbenem preobratu
 Irsko vprašanje še ni rešeno
 Ukrajina med Vzhodom in Zahodom

Priloga 2: Končni izbor aktualnih tem za gimnazijski učbenik geografije Evrope.

Appendix 2: The final selection of current topics for a textbook of the geography of Europe.

I. Uvod v Evropo

1. sklop tem (naravni okvir)

Naravnogeografske značilnosti Evrope – geološka zgradba in površje, podnebje, rastlinstvo, prsti, vodovje (več tem s "klasičnimi" naslovi po poglavjih obče geografije)

2. Sklop tem (družbeni okvir)

Ali evropsko prebivalstvo izumira?

V nekdanj skoraj povsem krščanski Evropi je vedno več muslimanov

Nacionalizmi in regionalizmi v Evropi

Vprašanje teritorialnosti in državnih mej v sodobni Evropi

So priseljenci v Evropi družbena skupina nižje kategorije?

Urbanizacija, suburbanizacija in metropolizacija Evrope*

Revščina v Evropi*

Tipi kmetijstva v Evropi*

Mineralna in energetska bogastva kot dejavnik razvoja evropskega gospodarstva*

Evropski "pas rje" – jeklarstvo in premogovništvo v krizi*

Kisel dež v Evropi in njegovi učinki

Jedrska energija – energija evropske prihodnosti?

Evropsko prometno omrežje se širi proti vzhodu*

Terciarizacija je zajela celotno Evropo*

Evropsko jedro in periferija*

3. Sklop tem (Evropska unija)

Evropski združiteni proces in delovanje institucij EU

Evropska monetarna unija*

Skupna agrarna politika EU – kriza in reforme brez konca

Regionalna razvojna politika Evropske unije in pomoč manj razvitim

Kaj prinaša širitev EU proti vzhodu?

Prekomejno sodelovanje, evropske regije in partnerstva*

Okoljska in energetska politika EU med jedrsko energijo in vetrnicami*

Štiri gonilne sile gospodarskega razvoja EU: Baden – Württemberg, Lombardija, Rhône – Alpes in Katalonija*

II. Evropske geografske enote (regije)

Severna Evropa

Skupne teme:

- Skandinavija ima svoj nerazviti sever
- Samiji – ljudstvo evropskega severa*
- Okoljski problemi Baltskega morja*

Islandija:

- Problemi ribolova v severnem Atlantiku
- Življenje ob dremajočem vulkanu*

Norveška:

- Nafta in plin kot "zlata žila" izpod Severnega morja
- Izraba hidroenergije na Norveškem in Švedskem*

Švedska:

- Od izkoriščanja železove rude do izvoza tehnologije*
- Ali se je švedski model blagostanja in demokracije izčrpal?

Danska:

- Ali je danski model kmetijstva lahko zgled za druge?
- Nove cestne povezave čez morske ožine na Danskem*

Finska:

- Trajnostni razvoj lesnega gospodarstva na Finskem

Pribaltske države:

- Slovanski priseljenci kot dediščina nekdanje Sovjetske zveze
- Politična in gospodarska preusmeritev pribaltskih držav na primeru Latvije*

Zahodna Evropa

V. Britanija:

- Kraljevina regionalnih disparitet*
- Križa starih industrijskih panog in strukturne spremembe v Veliki Britaniji
- Škotska kot problemska regija*
- Veliki London in razvoj jugovzhodne Anglije
- Obnova mestnega jedra v Londonu*
- Fenomen Cambridge in razvoj industrije visoke tehnologije v jugozahodni Angliji
- Severnoirsko vprašanje še ni rešeno*
- Evropredor in njegov učinki*

Irska:

- Od krompirjeve lakote do keltskega tigra

Francija:

- Centralizem in decentralizacija v Franciji
- Francija kot kmetijska velesila*
- Francoska energetska dilema
- Problemi razvoja pariške mestne aglomeracije*
- Centralni masiv kot primer razvoja francoske periferne regije*

Države Beneluksa:

- Rotterdam kot vrata v Evropo in v svet*
- Nizozemska v stoletni borbi proti morju*
- Ranstadt Holland in njegovo "zeleno" srce

-V čem so prednosti intenzivnega vrtnarstva na Nizozemskem?

-Flamci in Valonci

Srednja Evropa

Avstrija in Švica:

-Alpe kot evropski kontaktni prostor na družbenem in političnem področju

-Alpe kot evropski tranzitni prostor

-Turizem v Alpah – blagoslov ali poguba?

-Izraba hidroenergije v Alpah*

-Kako funkcionira večjezična švicarska konfederacija?*

Nemčija:

-Nemčija po združitvi – ena država, dva svetova

-Berlin – izgradnja nove prestolnice*

-Deindustrializacija na primeru nekdanje Vzhodne Nemčije

-Porurje – regija v vzponu ali v krizi?*

-Regija Ren – Majna kot finančno in storitveno središče Evrope*

-Ren – nič več evropska kloaka?

Poljska:

-Kmetijstvo na Poljskem pred novimi izzivi*

-Okoljski problemi in prestrukturiranje Zgornješlezjskega industrijskega območja

Češka in Slovaška:

-Češka in Slovaška po razdružitvi

-Praga kot zrcalo procesa transformacije*

-Zgodba o uspehu: joint-venture Škoda in Volkswagen*

Madžarska:

-Privatizacija kmetijstva v panonski Madžarski

-Budimpešta kot stara nova srednjeevropska prestolnica*

-Reaktiviranje starih disparitet med vzhodom in zahodom Madžarske*

Južna Evropa

Skupne teme:

-Negativne okoljske posledice monokulturne pridelave oljke*

-Erozija prsti ogroža človekovo bivanje*

-Sonce, pesek in onesnaževanje morja – okoljski problemi Mediterana

-Industrija kot motor strukturnih sprememb v Južni Evropi*

-Litoralizacija kot proces celotnega Sredozemlja

-Prostorski konflikti med industrijo, kmetijstvom in turizmom

Portugalska in Španija:

-Portugalska po vključitvi v EU – emigracijo je zamenjala imigracija*

-Borba proti poletni suši

-Razvoj masovnega turizma in njegove ekološke posledice v Španiji

Italija:

-Dualizem razvoja na relaciji italijanski sever – Mezzogiorno

-Severna Italija kot propulzivna industrijska regija*

-Potresi in vulkanizem na primeru Italije*

Grčija:

-Litoralizacija v Grčiji in problemi konurbacije Atene – Pirej

Ciper:

-Ciper – ena ali dve državi?

Jugovzhodna Evropa

Skupne teme:

-Razpad Jugoslavije in njegove posledice

-Donava kot prometna pot*

Hrvaška:

-Razvojne razlike na Hrvaškem*

-Turistične perspektive Hrvaške

BiH:

-Ali bo vsiljeni mir v BiH postal trajna rešitev?

Srbija:

-Kosovo – kako dolgo še status quo?

Črna gora:

-Črnogorska pot v samostojnost

Makedonija:

-Makedonija na težavni poti reševanja medetničnih konfliktov

Albanija:

-Evropska država z najmlajšim prebivalstvom

Romunija in Bolgarija:

-Romunija in Bolgarija na poti v EU

-Manjšine kot element nestabilnosti na primeru Romunije in Bolgarije*

-Turizem ob Črnem morju*

Vzhodna Evropa

Skupne teme:

-Razpad multinacionalne velesile in nastanek ohlapne Skupnosti neodvisnih držav*

-Od planskega gospodarstva prek splošnega kaosa do počasnega umirjanja razmer

-Geoekološkim problemom ni konca

Belorusija, Ukrajina in Moldavija:

-Posledice rusifikacije v Belorusiji in Ukrajini

-Ukrajinski zahod proti ukrajinskemu vzhodu*

-Kaj se dogaja s kmetijstvom v Ukrajini?*

-Doneški bazen včeraj in danes*

-Pridnestrška republika kot zapuščina nekdanje Sovjetske zveze

Rusija:

-Kje so naravne meje človekovih bivalnih in gospodarskih zmožnosti? *

-Kako živeti na permafrostu?*

-Federalna ureditev ter novi etnično – teritorialni konflikti*

-Rusko kmetijstvo med starimi in novimi ovirami

-Procesi transformacije v ruski industriji

-Kuzbas – spremembe v starem industrijskem območju*

-Monopolna podjetja v Rusiji na primeru Gazproma

-Terciarni sektor ali siva ekonomija?

-Transformacijski procesi v naselbinski strukturi na primeru Moskve*

-Regionalne disparitete v Rusiji nekoč in danes*

-Povolžje kot prometni koridor in zgoštevno območje industrije*

-Infrastruktura kot dejavnik razvoja na primeru Sibirije*

-Razvoj in pomen energetske regije Zahodna Sibirija

-Čečenski dramati ni videti konca

III. Evropa kot celota

Evropski turistični tokovi se spreminjajo*

Prostorske disparitete v Evropi zavzemajo drugačne dimenzije*

Tokovi priseljevanja v Evropo ne poenjajo

Multikulturne skupnosti v krizi*

Ali je prihodnost naše celine Evropa regij?

Pojem evroregij in primer evroregije Pomerania na poljsko-nemški meji

Obmejna območja na primeru zgornjega Jadrana

Evropa v sodobnem svetu

GEOGRAPHY OF EUROPE IN SCHOOL: THE SEARCH FOR A BASIC HIGH SCHOOL TEXTBOOK APPROACH, INCLUDING THE SELECTION OF TOPICS

Jurij SENEGAČNIK

Modrijan založba, d.o.o., SI-1000 Ljubljana, Poljanska 15

e-mail: jure@modrijan.si

SUMMARY

The geography of Europe stands out among other themes within the scope of Slovene high school (secondary school) programmes, since substantial changes to the geography curriculum are most urgent. Social change in Europe during the last decade and a half has been significant. It is not the intention of this paper to offer a definitive suggestion of changes in the teaching plan, for this is clearly a task of too great pretension, but rather to elaborate a list of current topics which, assuming that certain postulates hold, could be included in a new textbook of the geography of Europe. Before the preparation of the list this study focused on the establishment of a basic approach to textbooks from the point of view of the internal organization of learning topics that would best suit Slovene pupils and teachers. A new method of simulating textbook approaches has been employed. Pupils were asked to evaluate three textbooks with different organizational schemes of the same selection of topics, representing three textbook approaches. The first approach is thematic: topics included the relation of man and nature, environmental issues, social and political development, ethnic conflicts, etc. The other two approaches were regional. The second textbook comprised the same topics as the first one, but they were organized according to European regions (northern, western, 'Middle Europe', etc.). The third approach derived from the second; topics were organized not only accordingly to European regions but also with respect to individual European states with short presentations of their "geographical context". The latter approach was suggested by the pupils themselves during previous group discussions organized by the author of this study. The results have shown convincingly that both pupils and teachers favour this particular approach. To a slightly lesser degree the same textbook approach was also favoured by the pupils attending the secondary school Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence in Klagenfurt, Austria, where only the thematic approach is being used. The list of topics in the second part of this paper is elaborated according to a postulate that the concept of teaching geography is becoming increasingly thematic, exemplary and problem related and ought to focus primarily on current key issues. The list does not necessarily represent a selection of the didactically most appropriate topics, since this question still needs to be answered within the field of didactic theory. The selection was made on the grounds of the presence of certain topics in local and foreign textbooks from 36 European states. Most of the textbooks considered were recently published and designed for pupils of higher age. Selected topics are arranged as the table of contents of a hypothetical textbook of the geography of Europe. The complete list is too extensive to be included in a single textbook if the number of lessons of geography per year remains unchanged. That is why less important topics are specially marked. The last part of the paper discusses the question of including issues concerning Slovene interregional areas into a textbook of the geography of Europe. A review of essential Slovene textbooks of both the geography of Europe and that of Slovenia (Yugoslavia before 1991) has revealed that so far within the scope of geography as a school subject the entire theme of contact regions on both sides of the Slovene border has been reduced almost exclusively to a question of national minorities. It has been established that textbooks of the geography of Slovenia cover this particular topic much more thoroughly than textbooks of the geography of Europe. Since the latter are already overburdened with other topics it seems reasonable to continue including much of this topic into textbooks of the geography of Slovenia.

Key words: regional geography, geography of Europe, geography textbook, didactics of geography, method for the evaluation of simulation of textbook approaches

LITERATURA

- Albrecht, V. (1996):** Teaching Europe in the multicultural societies of Europe. V: 28th Congress of the International Geographical Union. Proceedings. Amsterdam, Centrum voor Educatieve Geografie Vrije Universiteit Amsterdam, 9–13.
- Bilmann, O. (1993):** Research Imperatives in Regional Geography. *Geographic and Environmental Education*, 1, 1. Brisbane, 72–74.
- Bola Zupančič, K., Cunder, K., Popit, S., Gartner, M., Purger, S. (2002):** Geografske značilnosti Evrope za 2. in 3. letnik gimnazij. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Brinovec, S., Drobniak, B., Pak, M., Senegačnik, J. (1993):** Geografija Evrope. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Böhn, D. (ed.) (1999):** Didaktik der Geographie: Begriffe. München, Oldenburg.
- Ferreira, M., Neto, A., Sarmiento, C. (1998):** Proceedings Vol. I Oporto Symposium. IGU Commission on Geographical Education. Lisboa, Universidade Alberta.
- Friese, H. W. (1981):** 10 Thesen zur Behandlung Europas im Erdkundeunterricht. *Geographische Rundschau*, 33, 4. Braunschweig, 168.
- Fuchs, G. (1991):** Wie europäisch ist das Europa des Geographieunterrichts. *Geographie heute*, 89. Seelze, 4–7.
- Fuchs, G. (ed.) (2000a):** Unterricht "für" Europa. Konzepte und Bilanzen der Geographiedidaktik. Perthes Pädagogische Reiche. Gotha, Klett-Perthes.
- Fuchs, G. (2000b):** Fachdidaktische Perspektiven auf "Europa". V: Unterricht "für" Europa. Konzepte und Bilanzen der Geographiedidaktik. Perthes pädagogische Reihe. Gotha, Klett-Perthes, 9–19.
- Gams, I. (1992):** Geografske značilnosti Slovenije. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Gintenstorfer, A. (1991):** Das Europabild im Schulbuch. Zum Europabegriff in den österreichischen Geschichts- und Geographiebüchern der 8. Schulstufe. *Mitteilungen des Instituts für Schulbuchforschung*, 2, 4. Wien, 6–7.
- Hard, G. (1978):** Inhaltsanalyse geographiedidaktischer Texte. *Geographiedidaktische Forschungen*, 2. Braunschweig, Westermann.
- Hasse, J. (1991):** Europa im Auf- und Umbruch. *Praxis Geographie*, 21, 9. Braunschweig, 12–14.
- Haubrich, H. (ed.) (1994):** Europe and the World in Geography Education (Geographiedidaktische Forschungen, 22). Nürnberg, Hochschulverband für Geographie und Ihre Didaktik.
- Ilešič, S. (1972):** Regionalna geografija za 2. razred gimnazije. *Evropa s Sovjetsko zvezo*. Ljubljana, DZS.
- Kirschberg, G. (1993):** Europa im Geographieunterricht. V: *Europa. Neuen Konturen eines Kontinents*. München, Oldenbourg, 329–339.
- Kirschberg, G. (1995):** Europa in deutschen Geographielehrbüchern. *Internationale Schulbuchforschung*, 84. Hannover, 63–79.
- Kirschberg, G. (1997):** Lernen für Europa. Thesen und Materialien für den Geographieunterricht. *Praxis Geographie*, 27, 10. Braunschweig, 30–33.
- Klasen, J., Nebel, J., Pletsch, A. (eds.) (1987):** Der Städtische Raum in Frankreich und in der Bundesrepublik Deutschland. *Studien zur internationalen Schulbuchforschung*, 50. Braunschweig, Georg Eckert Institut.
- Klemenčič, M., Kunaver, J. (1982):** Geografija 3. Geografske značilnosti in sodobni problemi Slovenije in Jugoslavije. *Geografske značilnosti Slovenije*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Klemenčič, M. (1982):** Geografija 3. Geografske značilnosti in sodobni problemi Slovenije in Jugoslavije. *Družbenogeografski procesi in problemi Slovenije*. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Klemenčič, M., Lipovšek, I. (2002):** Geografija Slovenije 1. Učbenik za 3. letnik gimnazij. Ljubljana, DZS.
- Klemenčič, M., Lipovšek, I. (2003):** Geografija Slovenije 2. Učbenik za 4. letnik gimnazij. Ljubljana, DZS.
- Köck, H. (ed.) (1986):** Grundlagen des Geographieunterrichts. *Handbuch des Geographieunterrichts I*. Köln, Aulis Verlag Deubner & Co KG.
- Köck, H. (2000):** Der Europäische Integrationsprozess als Gegenstand der deutschen Geographiedidaktik. Eine Bilanz im Jahre 40 nach Rom. V: *Unterricht "für" Europa. Konzepte und Bilanzen der Geographiedidaktik*. Perthes pädagogische Reihe. Gotha, Klett-Perthes, 21–48.
- Kranjec, S., Leban, V. (1971):** Zemljepis Jugoslavije za gimnazije. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Kunaver, J. (2005):** Novejša mednarodna prizadevanja za sodoben pouk geografije, posebej o mednarodni listini o geografski vzgoji in izobraževanju. V: *Slovenska šolska geografija s pogledom v prihodnost*. Ljubljana, DZS, 27–56.
- Lah, A. (1974):** SFR Jugoslavija: naravno- in družbenogeografski oris. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Neumann, G., Schallenberger, E. H. (eds.) (1978):** Europa in Schulbuch. Duisburg, Norbert E. Kaschuge Verlag.
- Newig, J., Reinhardt, K., Fischer, P. (1983):** Allgemeine Geographie am regionalen Faden. *Diskussionspapier für ein neues Konzept des Faches Erdkunde*. *Geographische Rundschau*, 35, 1. Braunschweig, 38–39.
- Pak, M., Kert, B., Lah, A., Košak, M., Brinovec, S. (1983):** Geografske značilnosti SFRJ. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Pingel, F. (ed.) (1995):** Macht Europa Schule? Die Darstellung Europas in Schulbüchern der Europäischen Gemeinschaft (Studien zur internationalen Schulbuchforschung, 84). Frankfurt, Verlag Doritz Diesterweg.
- Rebernik, D. (2005):** Vključevanje vsebin, povezanih z Evropsko unijo, v pouk geografije. Referat na 14. Ilešičevih dnevih v Ljubljani 22.–24. septembra 2005.
- Resnik Planinc, T. (1993):** Mednarodna listina o geografskem izobraževanju. *Geografija v šoli*, 3. Ljubljana, 147–153.

- Resnik Planinc, T. (1998):** Evropska dimenzija pouka geografije v Sloveniji: magistrska naloga. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Rinschede, G. (2003):** Geographiedidaktik. Paderborn, Ferdinand Schöningh.
- Russel, P. (1993):** Knjiga o možganih. Ljubljana, DZS.
- Salmen, H. J. (2000):** "Lernen für Europa – Ein Europa-Curriculum für ein Bochumer Gymnasium. V: Unterrichtsricht "für" Europa. Konzepte und Bilanzen der Geographiedidaktik. Perthes pädagogische Reihe. Gotha, Klett-Perthes, 49–77.
- Schee, J. van der, Huigen, P. J. (1992):** International Understanding and Geography Teaching about Europe: A Dutch Perspective. V: International Perspectives on Geographic Education. Skokie, Rand McNally & Company, 221–227.
- Senegačnik, J. (2003):** Regionalni in tematski pristop v gimnazijskem programu na primeru učbenika geografije Evrope. Geografija v šoli, 3. Ljubljana, 21–29.
- Senegačnik, J. (2005):** Geografija Evrope v šolskih učbenikih evropskih držav. Doktorska disertacija. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Senegačnik, J., Lipovšek, I., Pak, M. (2006):** Evropa. Geografija za 2. in 3. letnik gimnazij. Ljubljana, Modrijan.
- Sperling, W. (1990):** Grundbegriffe landeskundlichen Denkens. Praxis Geographie, 20, 4. Braunschweig, 44–46.
- Strmčnik, F. (2001):** Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vielhaber, C. (1994):** Europa als zentrale Aufgabe eines politischen Geographieunterrichts. Praxis Geographie, 24, 3. Braunschweig, 16–22.
- Vielhaber, C. (1997):** Was von Europa soll Inhalt des Geographieunterrichts sein? Zeitschrift für den Erdkundeunterricht, 49, 10. Berlin, 367–376.
- Weinbrenner, U. C. (1998):** Erziehung zu europäischer Solidarität durch geographische Schulbücher der Sekundarstufe I. Eine quantitative und qualitative Inhaltsanalyse (Geographiedidaktische Forschungen, 30). Nürnberg, Hochschulverband für Geographie und Ihre Didaktik e. V.
- Williams, M. (1977):** Teaching European Studies. London, Heinemann Educational Books.
- Wright, D. (1987):** Turning the World upside down: Pupils as Evaluators of Textbook. Social Studies Monographs No 1. Brisbane, CAE.